

KONKURRENSEN I DEN SVENSKA BANKSEKTORN

2023

Svenska Bankföreningen
Oktober 2023

Förord

De svenska bankernas vinster har ökat på senare tid.¹

De stigande vinsterna har – än en gång – utlöst en debatt om huruvida konkurrensen inom banksektorn är bristfällig. Bakgrunden är bland annat de påstått höga räntemarginalerna på bolån.²

Den här utvecklingen antas bero på en hög marknadskoncentration till följd av stordriftsfördelar och inträdeshinder på bankmarknaden.

2019 gav Svenska Bankföreningen Copenhagen Economics i uppdrag att analysera konkurrensen på den svenska bankmarknaden som underlag till debatten. När vi granskade banktjänster och jämförde den svenska bankmarknaden med bankmarknaderna i andra EU-länder fann vi inga belägg för svag konkurrens.

I denna analys undersöker vi närmare på två frågor:

- *Först* uppdaterar vi en del av vår tidigare analys, för att se om slutsatserna från 2019 fortfarande är giltiga, eller om något har förändrats på den svenska bankmarknaden.
- *Därefter* analyserar vi svenska bankers effektivitet och lönsamhet över en konjunkturcykel för att undersöka om de svenska bankernas ökade lönsamhet är ett cykliskt fenomen, beror på en strukturförändring eller något annat.

Syftet med vår analys är att bedöma om konkurrensen inom den svenska banksektorn är tillräcklig för att säkerställa god kvalitet för konsumenterna när det gäller utbudet av produkter och tjänster samt lägsta möjliga priser.

ANALYSENS OMFATTNING OCH METOD

Med "svenska banker" avses genomgående i rapporten institut som tillhandahåller finansiella tjänster till svenska bankkunder. Här ingår utlåning till både företag och privatkunder, såväl vanlig kredit (lån utan säkerhet) som bolån. Fyra banker utgör en stor andel av den svenska bankmarknaden. Dessa banker har alla verksamheter utanför Sverige. Vid bedömningen av kreditmarknaden, t.ex. marknadsandelar och kreditillväxt, ingår endast inhemsk verksamhet i siffrorna. På grund av databegränsningar ingår dock utländsk verksamhet för andra typer av verksamheter (t.ex. kapitalförvaltning).

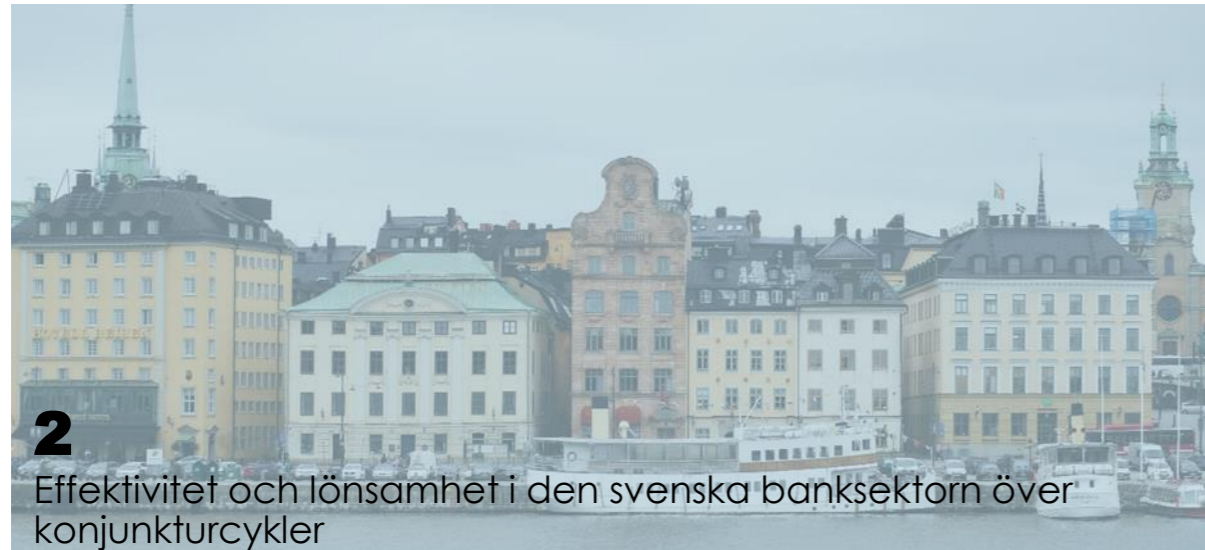
När vi jämför banksektorerna i olika länder inkluderar vi endast banker med mer än 1 miljard kronor i utlåning och som är till minst 20 procent lånefinansierade. Detta säkerställer att bankverksamhet är bankernas primära verksamhet.

Bankspecifik data kommer främst från Thomson Reuters Eikon och SCB. Därutöver använder vi aggregerad data för olika länder från Europeiska centralbanken (ECB) och Europeiska bankmyndigheten (EBA).

I kapitel 1 jämför vi den svenska banksektorns utveckling med utvecklingen i andra europeiska länder med liknande strukturer på bankmarknaden, effektiva rättssystem och stabila politiska miljöer. Dessa länder är tre av de övriga nordiska länderna (Finland, Danmark och Norge), EU:s två största ekonomier (Frankrike och Tyskland) samt Nederländerna och Belgien.

1) Samma utveckling kan observeras i andra europeiska länder, vilket tyder på att det inte är något svenskt fenomen. / 2) Se Copenhagen Economics (2019).

Innehållsförteckning

Sammanfattning

Finansiella produkter har särskilda egenskaper, vilket gör att konkurrensdynamiken på finansmarknaden skiljer sig från dynamiken på andra marknader

Finansiella produkter är komplexa och relationsbaserade. Det bör beaktas vid en bedömning av konkurrensen på den svenska bankmarknaden. Konkurrensdynamiken på den svenska bankmarknaden bör därför i första hand jämföras med den inom finanssektorn i liknande länder.

Den svenska bankmarknaden har hög konsumenttrörlighet och marknadsandelarna förändras över tid

En indikator på konkurrens är att kunderna reagerar om en banks priser inte är konkurrenskraftiga i förhållande till kvalitet, dvs. att bankkunderna byter bank om de priser de betalar är högre än de priser som konkurrerande banker erbjuder. EU-kommissionen fann att Sverige under perioden 2017–2022 hade den högsta andelen kunder som hade bytt leverantör av finansiella produkter – och det gällde alla typer av produkter. Det antyder att den svenska bankmarknaden har låga hinder för att byta bank, vilket ökar konkurrensstrycket på bankerna. Det är också vanligt att svenskar är kunder i mer än en bank.

Små banker tar marknadsandelar i Sverige. Från 2010 till 2022 hade mindre banker en stor andel av nettokreditväxten, vilket har lett till att deras marknadsandel ökade under samma period. Detta är en indikation på att bankmarknaden är dynamisk med sund konkurrens. Samma mönster är tydligt på den svenska bolånemarknaden, där olika banker har olika stora marknadsandelar från år till år.

Samtidigt ligger marknadskoncentrationen inom den svenska banksektorn på en genomsnittlig nivå i förhållande till jämförbara länder. Om en sektor är starkt koncentrerad har vissa marknadsaktörer ett stort inflytande på marknaden – så verkar inte vara fallet i Sverige.

Svenska banker är kostnadseffektiva, vilket tyder på att de försöker minska kostnaderna mot bakgrund av konkurrensstrycket

Den svenska finanssektorn ser ut att vara effektiv, eftersom svenska banker har lägre rörelsekostnader än banker i jämförbara EU-länder.

Vi konstaterar också att svenska banker för vidare sina låga kostnader till kunderna. Det innebär att bankkunder i Sverige erbjuds billiga finansiella tjänster. Historiskt sett har svenska bolåneräntor och räntor på övriga lån hört till de lägsta i Europa. Under 2022 steg dock räntorna snabbare i Sverige än i jämförbara länder. Detta ska ses mot bakgrund av att Riksbanken höjde räntan tidigare än Europeiska centralbanken (ECB).

Bankernas lönsamhet varierar över konjunkturcykeln

Bankernas avkastning är cyklisk. Den senaste tidens vinstökningar bör ses mot denna bakgrund. Priserna och vinsterna på den svenska bankmarknaden steg under 2022 och början av 2023 – och generellt har svenska banker idag högre avkastning på eget kapital än banker i andra europeiska länder. Högre bankvinster kan dock observeras i hela Europa mot bakgrund av stigande utlåningsräntor, trögrörliga inlåningsräntor och än så länge inga ökade kreditförluster, vilket påverkar bankernas resultat positivt.

Sammantaget överför svenska banker en större andel av räntehöjningen till sina inlåningsräntor än banker i euroländerna, dvs. priserna är mindre trögrörliga i Sverige.

Sverige har ett effektivt utlåningssystem med låga kreditförluster

Under perioden 2017–2022 låg de årliga kreditförlustnivåerna för svenska banker nära noll – lägst bland jämförelseländerna. De låga kreditförlusterna är en indikation på ett effektivt och stabilt system där bankerna justerar sina bedömningar av t.ex. fastighetsvärden under en konjunkturcykel. Samtidigt har Sverige ett effektivt rättssystem, och utmätning och försäljning av pantsatt egendom kan genomföras snabbt och enkelt, vilket säkerställer låga

kreditförluster för bankerna även vid fallissemang.

Det effektiva utlåningssystemet tar sig också uttryck i en låg skillnad i räntan mellan svenska bolån och statsobligationer, i genomsnitt 1,7 procentenheter under perioden 2005–2021. En orsak är en effektiv finansieringsmodell för bolån. Likviditeten för bankernas säkerställda obligationer är hög och jämförbar med likviditeten i svenska statsobligationer. Bakgrunden till detta är investerarnas höga förtroende för de svenska bankerna. Ränteskillnaden i Sverige är dock högre än ränteskillnaderna i Danmark, Tyskland och Nederländerna.

Skillnader i bankernas lönsamhet mellan olika länder beror på makroekonomiska skillnader

Under perioden 2019–2022 hade svenska banker en avkastning på eget kapital på cirka 11 procent, vilket är högst bland länderna i vår jämförelse. Internationella lönsamhetsjämförelser påverkas dock i hög grad av skillnader i konjunkturcyklerna i olika länder i Europa: Här befinner sig Sverige i topp, medan banker i bland annat Tyskland, Frankrike och Nederländerna har haft högre nedskrivningsnivåer under perioden, vilket gjort att aktieägarnas avkastning blivit lägre.

Vi konstaterar också att lönsamheten för svenska banker är lägre än eller i nivå med lönsamheten för andra stora börsnoterade bolag i Sverige.

Sammantaget hittar vi inga belägg för bristande konkurrens inom den svenska banksektorn

Priserna och vinsterna inom den svenska banksektorn var högre 2022 och 2023 än de senaste åren, men detta ska ses mot bakgrund av en förändrad makroekonomisk miljö med stigande utlåningsräntor, men än så länge inte ökade kreditförluster.

Baserat på de konkurrensmått vi har undersökt finner vi inga tydliga belägg för bristande konkurrens inom den svenska banksektorn. Istället tyder resultatet på att den svenska banksektorn är effektiv jämfört med samma sektor i andra länder.

Introduktion

Finansiella tjänster har särskilda egenskaper

Finansiella tjänster skiljer sig från ”normala” produkter på tre områden:

För det första är finansiella tjänster komplexa på minst tre sätt:

- i. De levereras över tid, vilket innebär att kunden måste bedöma avvägningen mellan nuvarande och framtida behov – det kan till exempel handla om bolån som löper över minst 30 år.
- ii. Finansiella tjänster har inbyggda risker och innehåller flera prissättningsparametrar som kunden måste utvärdera – att ha ett lönekonto kan vara gratis, men kostnader för andra tjänster kopplade till kontot kan kosta.
- iii. Bankernas möjlighet att erbjuda lån beror på den specifika konsumenten, t.ex. beroende på konsumentens kreditrisk, vilket innebär att alla kunder inte nödvändigtvis kan få samma villkor för ett lån. Till exempel görs en individuell bedömning i samband med bolån.

För det andra är finansiella tjänster relations- och förtroendebaserade. Relationen mellan bankrådgivare och kunder är ofta en närmare relation jämfört med relationer i andra sektorer, eftersom den finansiella tjänsten levereras över tid. Det innebär att kvaliteten på rådgivningen måste vara högre jämfört med andra sektorer och prissättningen mer tydlig. Förtroende mellan rådgivare och kund är viktigt, eftersom de flesta uppfattar sin privatekonomi som en privat angelägenhet.

Slutligen säljs finansiella tjänster på starkt reglerade marknader, med efterlevnadskrav och tillsynsreglering för att skydda ekonomin mot att bankerna går i konkurs. På grund av produkternas och tjänsternas komplexa natur tar regelverket också hänsyn till konsumentskyddet.

Konkurrensdynamiken på finansmarknaden skiljer sig från dynamiken på andra marknader

De ovan nämnda egenskaperna hos finansiella produkter innebär att vi inte direkt kan jämföra konkurrensen på bankmarknaden med andra marknader.

Till exempel är kundrörligheten lägre inom banksektorn jämfört med andra sektorer, och konsumenterna använder ofta samma bank för olika finansiella tjänster.¹ Det finns också stordriftsfördelar inom banksektorn. Det finns alltså fördelar med att banker har en viss storlek och kan tillhandahålla olika typer av finansiella tjänster.

I vår analys jämför vi den svenska bankmarknaden med bankmarknader i liknande länder, med liknande egenskaper och därmed med liknande konkurrensdynamik.

Vi gör detta genom att titta på indikatorer som normalt används för att bedöma konkurrensen på en marknad. Rent konkret innebär detta att vi analyserar de olika finansinstituten marknadsandelar på den svenska marknaden och hur dessa marknadsandelar förändras över tid. Vi tittar på marknadskoncentrationen, som ger en indikation på vilken grad av marknadsmakt bankerna har, samt kostnadseffektivitet och vilka priser som bankerna tar ut i utvalda EU-länder.

De här indikatorerna ingår i vår bedömning av konkurrensen på den svenska bankmarknaden.

1) Svenska bankkunder är dock mer rörliga än bankkunder i jämförbara länder.

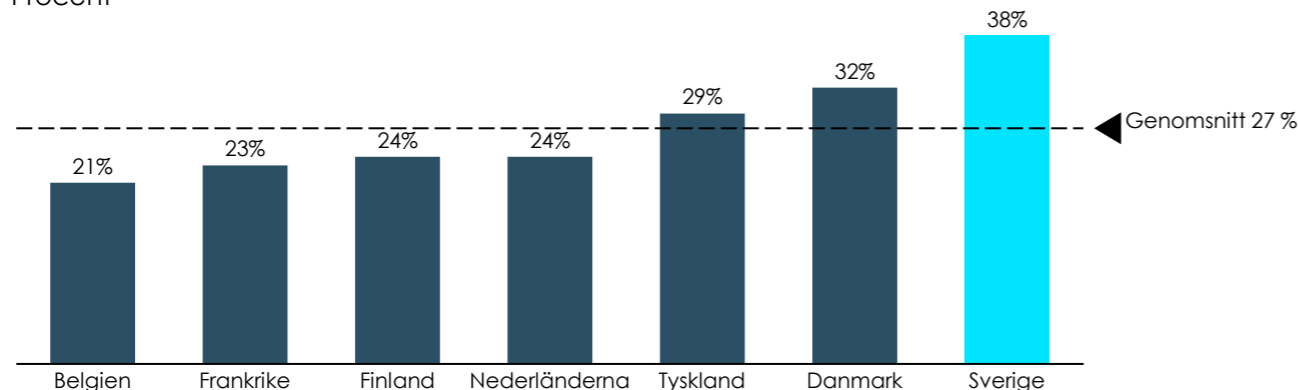
An aerial photograph of a city waterfront, likely Stockholm, Sweden. The foreground shows a large white ferry boat docked at a quay. Behind it are several multi-story buildings in shades of yellow and orange. In the background, a tall, dark spire of a church (Riddarholm Church) stands out against a clear blue sky. The water in the foreground is calm, reflecting the buildings and the sky.

1 KONKURRENSEN I DEN SVENSKA BANKSEKTORN

Sverige har hög konsumentrörlighet inom banktjänster och bolån

Andel kunder som har bytt leverantör av en eller flera finansiella produkter under de senaste fem åren (2017–2022)

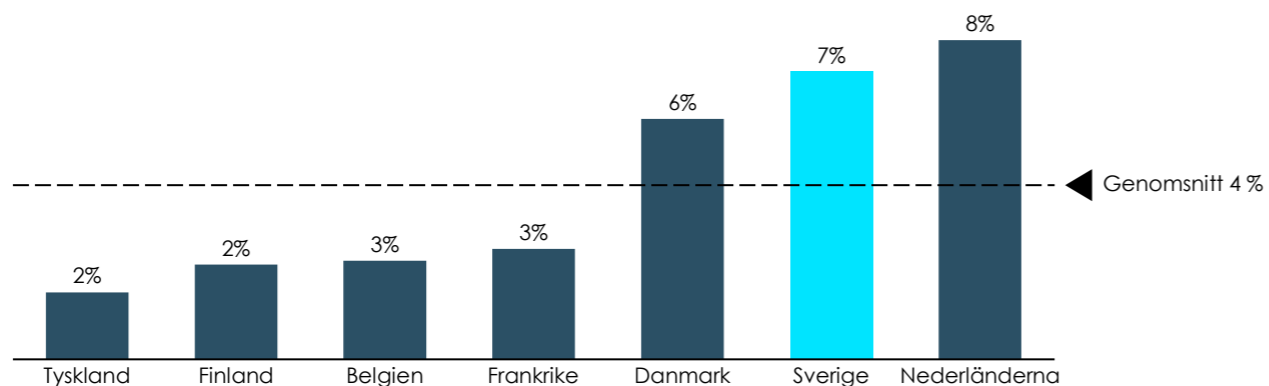
Procent

Källa: EU-kommissionen (2022)

Andel kunder som har bytt bolåneinstitut under de senaste fem åren (2017–2022)

Procent

Källa: EU-kommissionen (2022)

Låg kundrörlighet kan vara ett tecken på otillräcklig konkurrens. Det kan innebära att varje bank har större marknadsstyrka och därmed kan höja priser med lägre risk för att förlora kunder.

Ur ett konkurrensperspektiv är låg kundrörlighet endast ett problem om bankerna utnyttjar sin ställning på marknaden genom att ta ut priser som är betydligt högre än kostnaderna. Därför är följande faktorer viktigast:

- Kunderna agerar om en eller flera bankers tjänster inte är konkurrenskraftiga, t.ex. genom att bankkunderna byter bank om de priser de betalar är högre än de priser som tas ut av konkurrerande banker.
- Det finns inga starka hinder för kunderna att byta bank.

Sverige har hög kundrörlighet inom finansiella tjänster jämfört med andra EU-länder, se aktuella resultat från EU-kommissionens Eurobarometer om finansiella tjänster.¹

Sverige hamnar på första plats när det gäller andelen kunder som har bytt leverantör av finansiella produkter (för alla typer av produkter), se det övre diagrammet. Normalt hör bolån till de produkter där kunderna byter leverantör minst ofta. Ser man på andelen kunder som bytt bolåneinstitut hamnar Sverige på andra plats bland länderna i vår jämförelse, se det nedre diagrammet.

1) EU-kommissionen (2022)

Små banker tar marknadsandelar i Sverige, vilket är ett tecken på att bankmarknaden är dynamisk och konkurrensen sund

Förändringar i marknadsandelar, och nya och mindre bankers möjlighet att ta sig in – och stanna kvar – på bankmarknaden utmanar bankerna att sänka sina kostnader och erbjuda god kundservice för att undvika att tappa marknadsandelar.

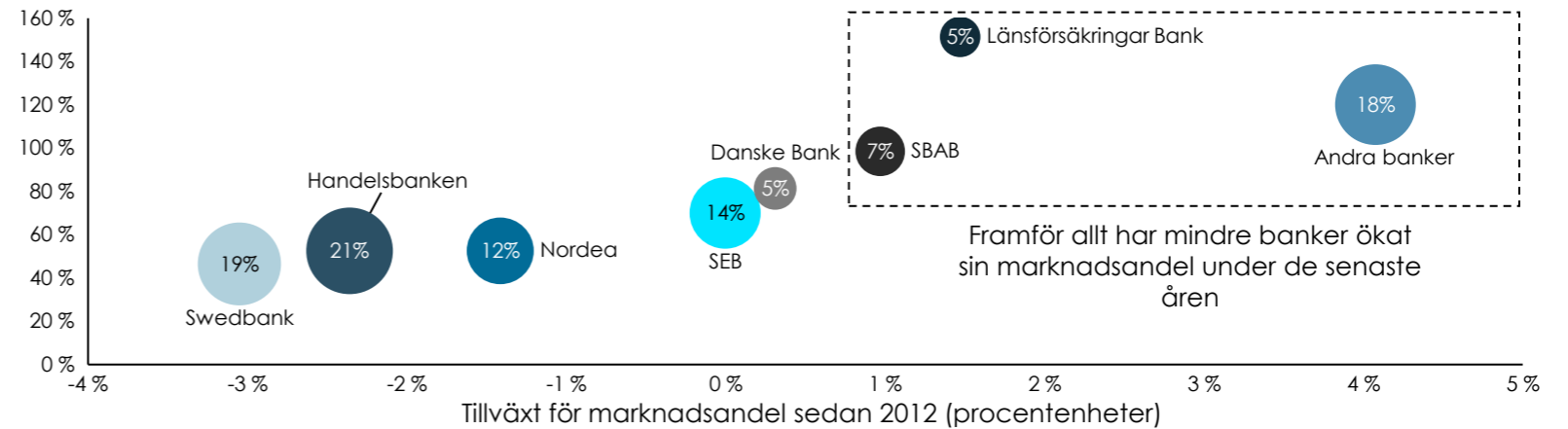
De fyra största bankerna på den svenska kreditmarknaden 2022 var Handelsbanken, Swedbank, Nordea och SEB. De svarar för 66 procent av den svenska kreditmarknaden, se det övre diagrammet.

Mindre banker tar dock marknadsandelar. Sedan 2012 har tre av de fyra största bankerna förlorat marknadsandelar, där Swedbank har upplevt den största nedgången, med 3 procentenheter. SEB är den enda av de fyra största bankerna som har ökat sin marknadsandel, om än marginellt. Mindre svenska banker har sammantaget tagit marknadsandelar sedan 2012 genom hög tillväxt i utlåning, se det nedre diagrammet.

Att mindre banker kan expandera och ta marknadsandelar från de större bankerna tyder på att konkurrensen på den svenska bankmarknaden är sund. Många konsumenter byter de facto leverantör av finansiella tjänster, trots den generellt lägre rörligheten inom finanssektorn jämfört med andra sektorer.

Andel av den totala kreditmarknaden i Sverige (inklusive bolån, företagslån etc.) 2022

Kreditillväxt 2012–2022 (procent)

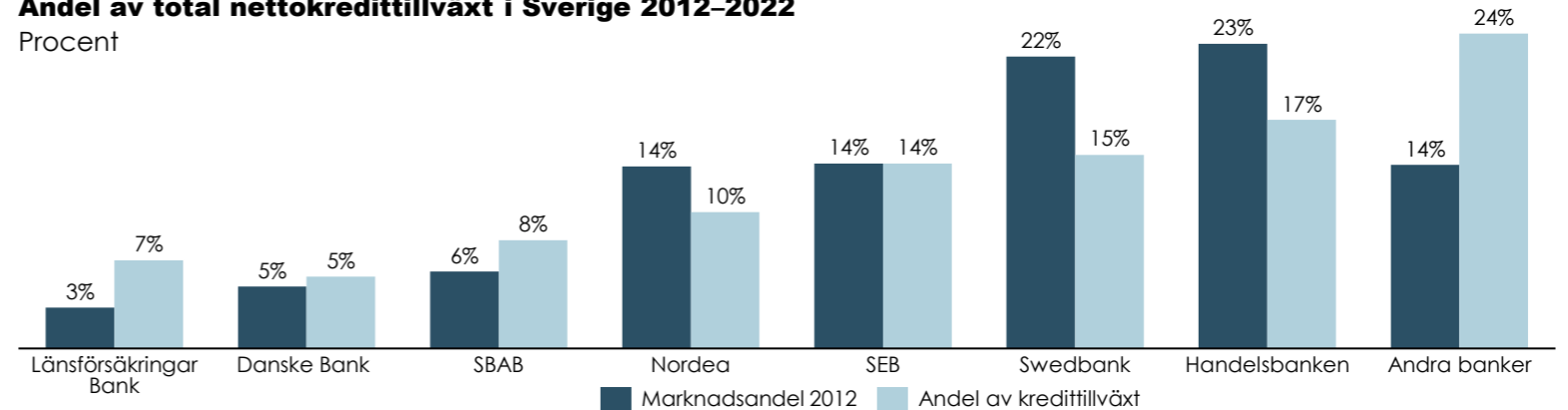

Not: Diagrammet baseras på data från SCB. Det skiljer sig därmed från den Thomson Reuters Eikon-databas som används i resten av rapporten, och som bygger på resultaträkningar. Cirkelarnas storlek anger andel av kreditmarknaden 2022. Swedbank hade till exempel en andel på 19 procent av kreditmarknaden 2022. Swedbanks marknadsandel 2022 är cirka 3 procentenheter lägre än 2012, trots en kreditillväxt på 46 procent.

Källa: SCB, "Utlåning till hushåll och icke-finansiella företag".

Andel av total nettokreditillväxt i Sverige 2012–2022

Procent

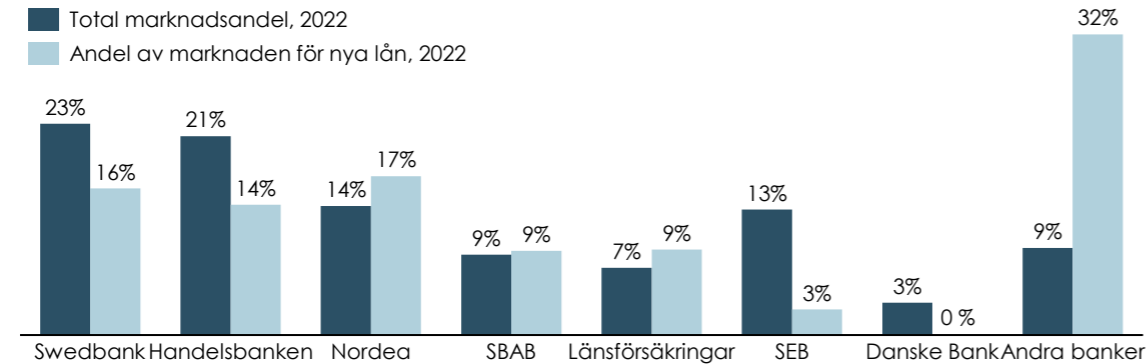
Not: Diagrammet baseras på data från SCB om "Utlåning till hushåll och icke-finansiella företag". Det skiljer sig därmed från den Thomson Reuters Eikon-databas som används i resten av rapporten, och som bygger på resultaträkningar.

Källa: SCB, "Utlåning till hushåll och icke-finansiella företag"

Den svenska bolånemarknaden är dynamisk då marknadsandelarna förändras över tid

Marknadsandelar för bolån Sverige, 2022

Andel av totala bolån

Not: Danske Bank ingår inte i beräkningen av bolånetillväxten från 2021 till 2022 på grund av den negativa bolånetillväxten under den här perioden.
Källa: SCB, "Utlåning, Sverige, Säkerhet bostad, Hushåll"

Andel av kreditillväxten mellan 2012 och 2022 på bolånemarknaden för olika svenska banker

Procent

Källa: SCB, "Utlåning, Sverige, Säkerhet bostad, Hushåll"

Bolån är en av de viktigaste finansiella produkterna i Sverige och konsumenterna samlar ofta sin bankverksamhet hos den bank där de har ett bolån. Därför är det viktigt för bankerna att attrahera och behålla bolånekunder.

I Sverige finns flera stora aktörer på marknaden. De fyra största bankerna (Swedbank, Handelsbanken, Nordea och SEB) är också de största leverantörerna av bolån, se det övre diagrammet. Mindre banker tar dock i allt större utsträckning marknadsandelar. Under 2022 svarade "övriga banker" (alltså de banker som inte hör till de sju största bankerna i Sverige) för 32 procent av den totala ökningen av bolånestocken – betydligt mer än deras marknadsandel på 9 procent.

Sedan 2012 har mindre banker även haft en större andel av kreditillväxten än vad som motsvaras av deras respektive marknadsandel. Av de största bankerna har Handelsbanken och Swedbank, har också en stor andel av kreditillväxten med 19 procent vardera, se det nedre diagrammet.

De mindre bankernas möjligheter att ta marknadsandelar pekar på att det finns en sund konkurrens på bolånemarknaden, där kunderna väljer den bästa banken baserat på kvalitet och pris.

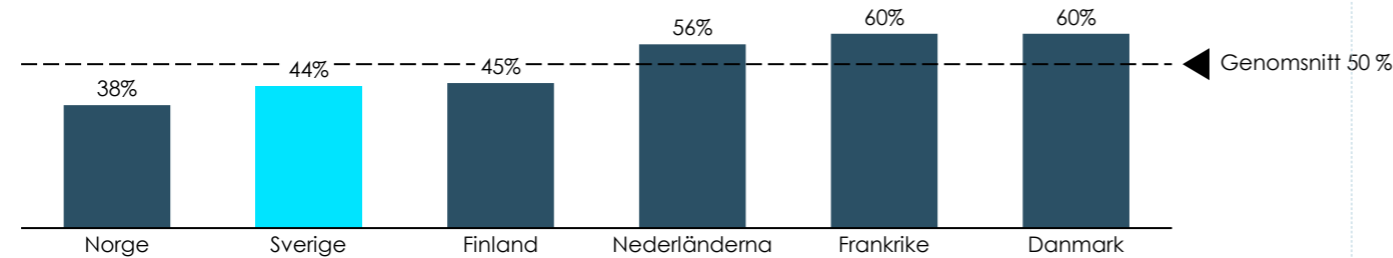
Två faktorer bidrar till den intensifierade konkurrensen på den svenska bolånemarknaden:

- 1) Svenska bolån är en homogen produkt, vilket gör det enkelt för svenska bankkunder att jämföra priser – de jämför äpplen med äpplen.
- 2) Prisjämförelser på internet och i appar har gjort det enkelt för kunderna att hitta det bolåneinstitut som har de lägsta kostnaderna. Konsumenterna uppmuntras också att jämföra olika bolån för att hitta de lägsta priserna.

Koncentrationen på den svenska bankmarknaden ligger på en genomsnittlig nivå i jämförelse med motsvarande länder

Marknadsandelar för de två största bankerna per land, 2022

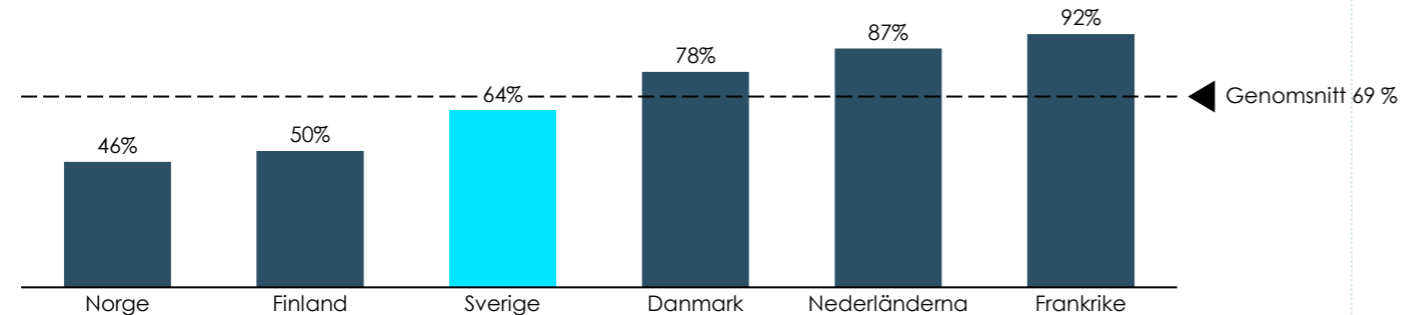
Procent

Not: Marknadsandelar beräknas utifrån nettolån (TR.NetLoans) från Eikon-databasen, där de definieras som: "Representerar totala lån till kunder, minus eventuella fallissemangsförluster och ej intjänade ränteintäkter". De här diagrammen skiljer sig från diagrammen på sidorna 7 och 8 som bygger på SCB:s siffror. Tyskland och Belgien finns inte med i diagrammen på grund av begränsad tillgång till data.
Källa: Thomson Reuters Eikon (2023) och EBA transparency exercise (2022)

Marknadsandelar för de fyra största bankerna per land, 2022

Procent

Not: Marknadsandelar beräknas utifrån nettolån (TR. NetLoans) från Eikon-databasen, där de definieras som: "Representerar totala lån till kunder, minus eventuella fallissemangsförluster och ej intjänade ränteintäkter". De här diagrammen skiljer sig från diagrammen på sidorna 7 och 8 som bygger på SCB:s siffror. Tyskland och Belgien finns inte med i diagrammen på grund av begränsad tillgång till data.
Källa: Thomson Reuters Eikon (2023) och EBA transparency exercise (2022)

Om en sektor är starkt koncentrerad tenderar marknadsaktörerna att ha stark marknadsmakt. Inom banksektorn kan dock låg koncentration också vara ett tecken på svag konkurrens, se faktarutan nedan.

Tittar vi på marknadsandelen för de två respektive fyra största bankerna i Sverige ser vi att koncentrationen inom den svenska banksektorn ligger kring genomsnittet. Sett till marknadskoncentrationen förefaller det alltså inte som att konkurrensen inom den svenska banksektorn är svag.

Banksektorns koncentration i Norge är låg på grund av de många mindre sparbankerna som ofta agerar inom ett begränsat geografiskt område.

Faktaruta: Koncentrationsindex – ett tvetydigt mått inom banksektorn

Koncentrationsindex är standardmått för att mäta konkurrens. Hög koncentration på en marknad är normalt ett tecken på svag konkurrens. Till exempel, om en bank hade monopol skulle den kunna sätta ett högt pris utan att förlora alltför många kunder, eftersom det fortfarande skulle finnas ett behov av banktjänster. Om det däremot finns flera banker kan kunderna lättare byta till andra banker, vilket innebär att varje banks marknadsmakt minskar.

På grund av stordriftsfördelar skulle dock en bankmarknad med många små banker och låg koncentration kunna vara ett tecken på otillräckligt konkurrenstryck. På en mer konkurrensutsatt marknad skulle små banker trängas ut från marknaden av större banker som bättre kan utnyttja stordriftsfördelarna.¹ ECB kallar koncentrationsindex inom banksektorn för ett "tvetydigt mått" på konkurrens.²

Den "optimala" koncentrationen inom banksektorn skulle därför innebära att det finns tillräckligt många banker så att varje enskild bank inte har för stor marknadsmakt, samtidigt som varje enskild bank är tillräckligt stor för att uppnå stordriftsfördelar.

1) Claessens och Laeven (2004) kom fram till att bankkoncentration och konkurrens var positivt korrelerade. / 2) ECB (2007) s. 7

Svenska banker är kostnadseffektiva, vilket tyder på att de försöker minska kostnaderna mot bakgrund av konkurrenstryck

Effektivitet på en marknad kan fungera som en indikator på sund konkurrens och signalera att det finns begränsat utrymme för ineffektiva företag på grund av konkurrenstryck. I en sådan miljö måste företag med högre kostnader antingen minska kostnaderna för att behålla sina kunder eller lämna marknaden helt.

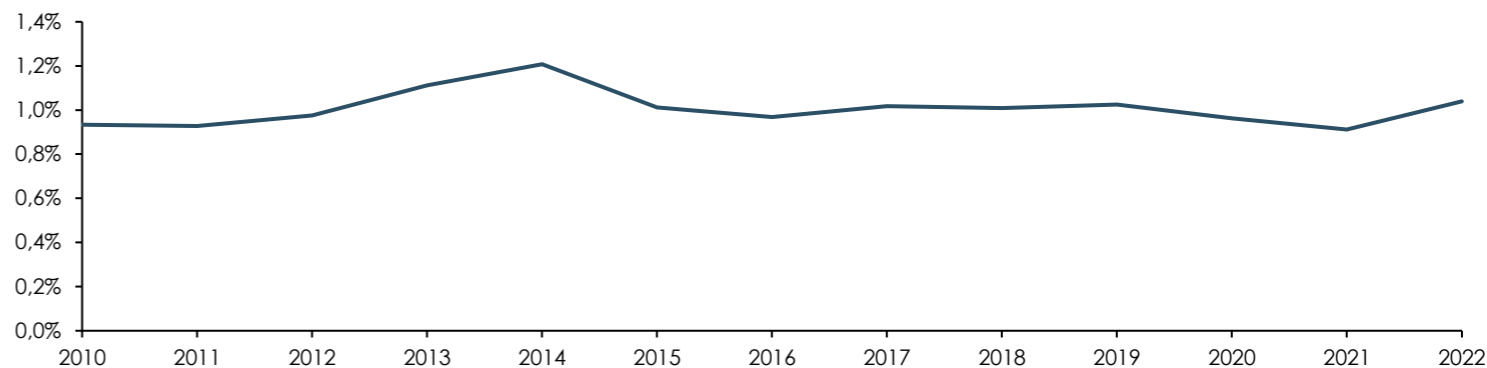
Sammantaget framstår den svenska banksektorn som effektiv. Svenska banker har låga och stabila rörelsekostnader på cirka 1 procent av deras tillgångar under perioden 2010–2022 (se det övre diagrammet), vilket tyder på att de redan uppnått ett låg kostnadsnivå. Trots att ytterligare regleringar och efterlevnadskrav införts under perioden¹ har svenska banker har behållit sin lågkostnadsstruktur.

Samtidigt har Sverige lägre rörelsekostnader (i procent av totala tillgångar) i förhållande till våra jämförelseländer, se diagrammet nedan till vänster. Det är dock viktigt att notera att rörelsekostnader kan variera för olika typer av tillgångar. Till exempel kräver ett lån till ett nystartat företag en mer omfattande riskbedömning än ett vanligt bolån. Det innebär att variationer i rörelsekostnaderna kan bero på skillnader i typer av tillgångar mellan de olika jämförelseländerna.

Ett av skälen till de låga kostnaderna inom den svenska banksektorn kan vara svenska kunders utbredda användning av digitala banktjänster. Det gör det möjligt för svenska banker att sänka sina kostnader samtidigt som de håller en hög servicenivå.

Rörelsekostnader i svenska banker, 2010–2022

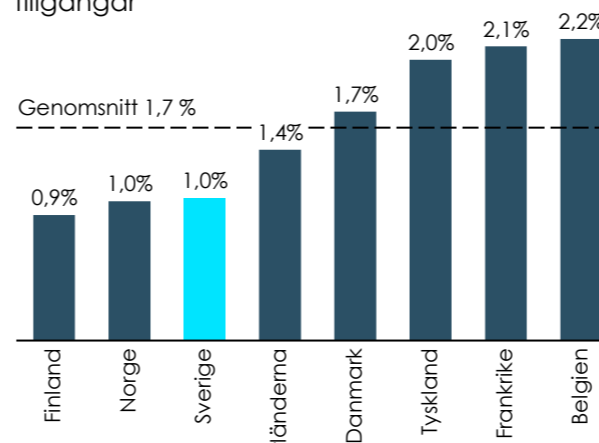
Procent av totala tillgångar

Not: Baserat på de fyra största bankerna i Sverige
Källa: Thomson Reuters Eikon (2023)

Rörelsekostnader, 2022

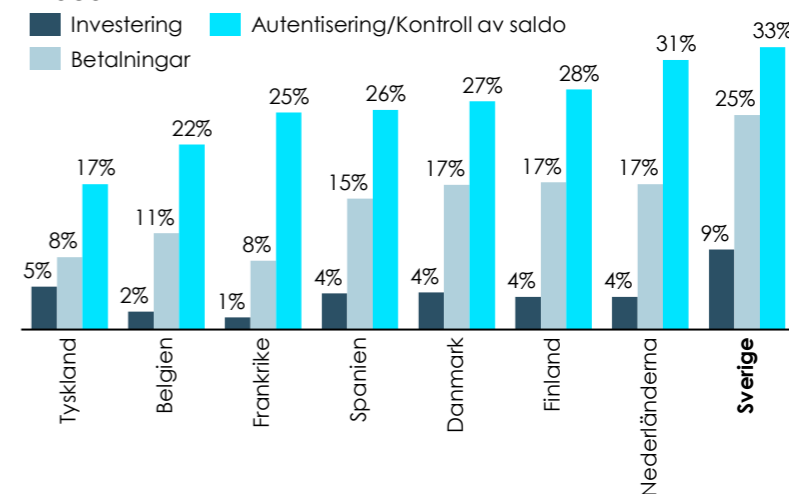
Rörelsekostnader i procent av totala tillgångar

Källa: Thomson Reuters Eikon (2023)

Andel svarande som använder digitala banktjänster minst en gång om dagen

Procent

Källa: EU-kommissionen (2022)

1) Kapitalkraven höjdes i efterdyningarna av finanskrisen. Dessutom har lagstiftningen för att motverka penningtvätt och ESG-kraven skärpts under perioden.

Bankkunder i Sverige erbjuds finansiella tjänster till lågt pris

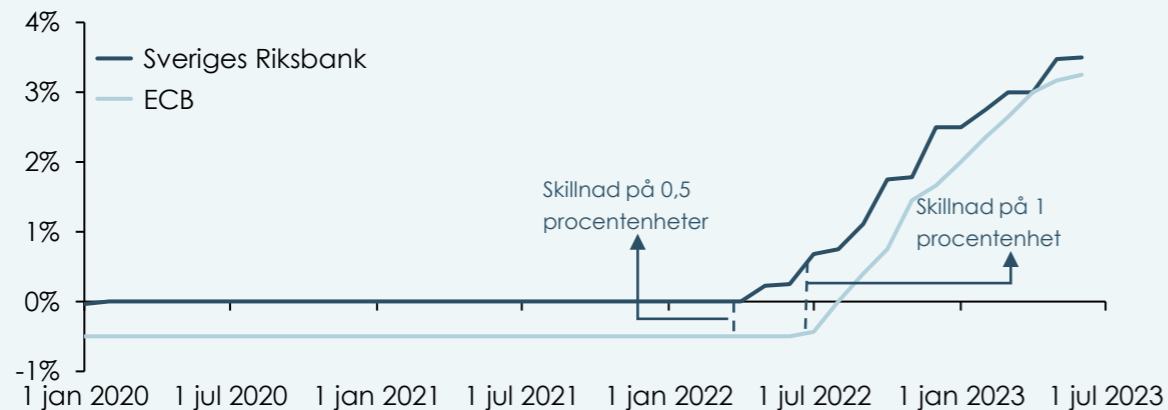
Låga priser indikerar sund konkurrens på en marknad, då företagen konkurrerar baserat på olika aspekter som kvalitet och prissättning. När konkurrensen är stark strävar företagen efter att attrahera och behålla kunderna genom att erbjuda lägsta möjliga priser. Detta skapar en cykel av ständiga förbättringar och värdeoptimering, vilket säkerställer att kundnöjdhet förblir högsta prioritet.

Historiskt sett har räntorna i Sverige hört till de lägsta i Europa.¹ Vi konstaterar att räntorna i Sverige är relativt låga för storföretag samt små- och medelstora företag 2020 (se diagrammet till höger), trots att centralbanksräntan var 0,5 procentenheter högre än i euroområdet. De relativt låga svenska räntorna beror delvis på låga finansieringskostnader för de svenska bankerna, vilket återspeglar en hög förtroendenivå för de svenska bankerna samt att banksystemet är effektivt med låga kostnader, vilket beskrivs på föregående sida.

Flera faktorer påverkar räntorna, som penningmarknadsräntor och vilken typ av kredit som erbjuds. Därför kan räntenivån inte användas som ett fristående mått på banksektorns effektivitet. Räntenivån i Sverige var högre 2022 än tidigare år, vilket delvis beror på att Riksbanken höjde räntan tidigare än ECB under det senaste året, se diagrammet nedan.

Centralbanksräntor i Sverige och euroområdet, 2020–2023

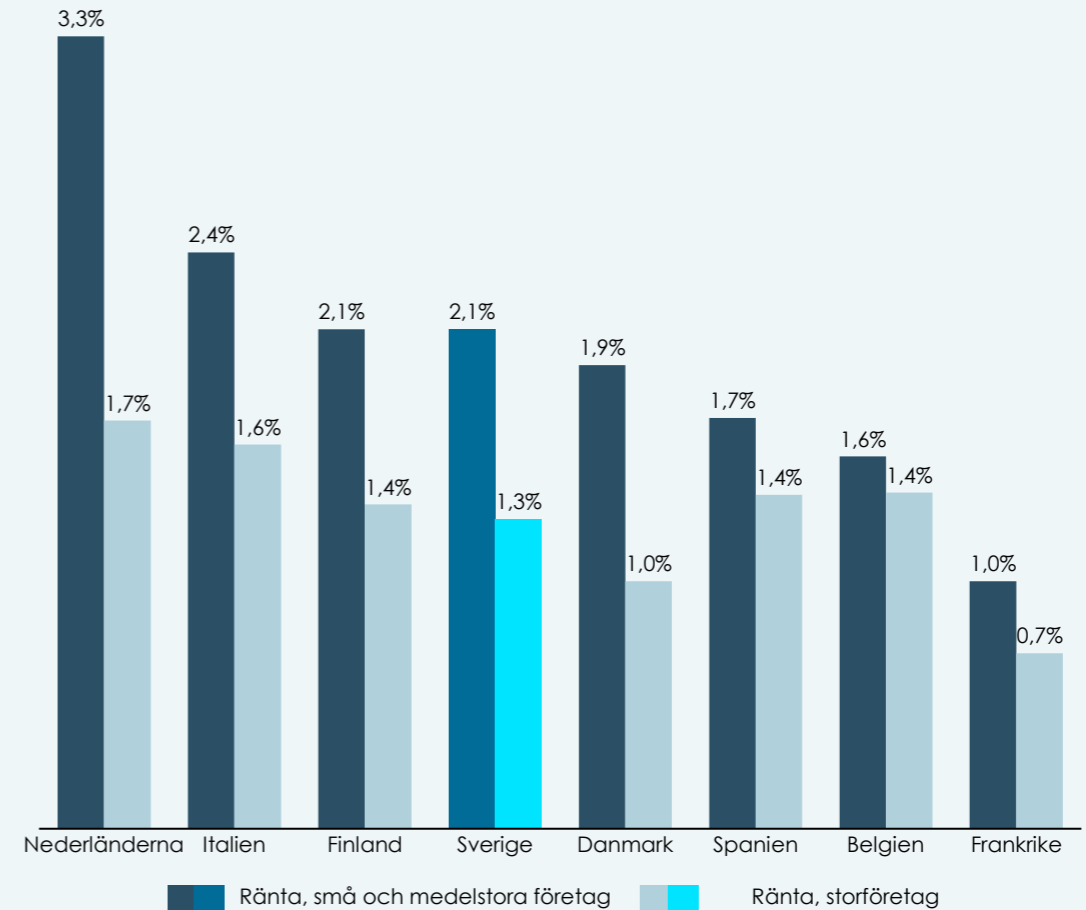
Procent

Källa: Copenhagen Economics baserat på Riksbanken (2023), se [länk](#) och ECB (2023a), se [länk](#)

Genomsnittsräntor för små- och medelstora företag samt storföretag, 2020

Procent

Källa: OECD (2020)

1) Inkluderar inte centralbanksräntor. Källa, se t.ex. Copenhagen Economics (2019).

Svenska banker för vidare sina låga kostnader till kunderna

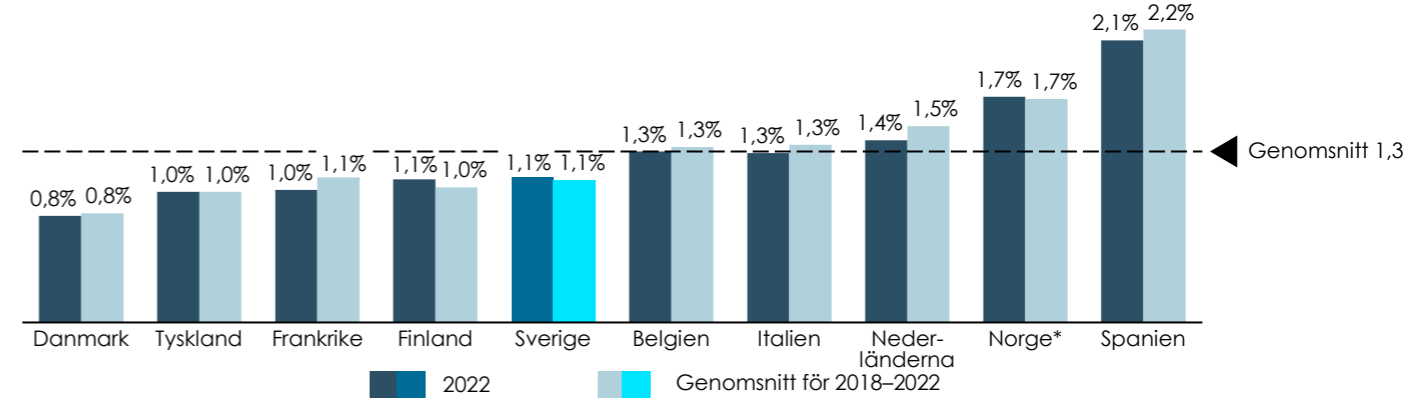
Kostnadsgenomslag är ett mått på konkurrens. Om bankerna å ena sidan har marknadsmakt kan de vara mindre benägna att återspegla låga/lägre kostnader genom lägre priser till bankkunderna, vilket ger högre priser för konsumenten. Om priserna å andra sidan är kostnadsdrivna är det ett tecken på stark konkurrens, där varje enskild bank har lite marknadsmakt.

Svenska banker har låga räntemarginaler – lägre än genomsnittet i de analyserade länderna – och lägre än i många andra europeiska länder, framför allt i Sydeuropa, se det övre diagrammet. Detta tyder på att svenska banker för över sina låga kostnader till kunderna, det vill säga tar ut lägre priser, istället för att använda kostnadseffektivitet för att öka sina marginaler.

Sverige har ett rörelseresultat (före nedskrivningar) som andel av totala tillgångar som ligger över genomsnittet bland jämförelseländerna, se det nedre diagrammet. Detta mått återspeglar marginalen mellan bankernas intäkter och genomsnittliga kostnader. Dessutom ger detta ett bredare mått på kostnadsgenomslaget inom banksektorn eftersom det omfattar alla typer av affärsverksamhet och inte bara kreditöverföring.

Räntemarginal, 2022

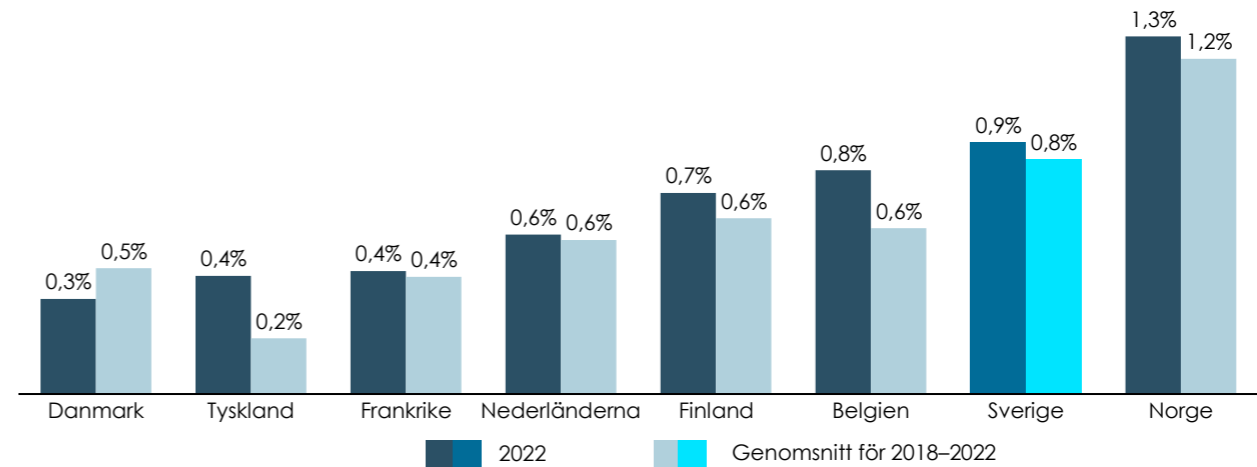
Procent av total kredit

Not: EBA Risk Dashboard inkluderar inte data från norska banker från juni 2021 till mars 2022 på grund av implementeringen av rapporteringsramverket baserat på CRR2/CRD5 som genomfördes först under Q2 2022. Källa: EBA Risk Dashboard (2023).

Rörelseresultat (före nedskrivningar), 2022

Procent av totala tillgångar

Källa: Thomson Reuters Eikon (2023).

Svenska bolåneräntor har historiskt hört till de lägsta i Europa, men har stigit under 2022

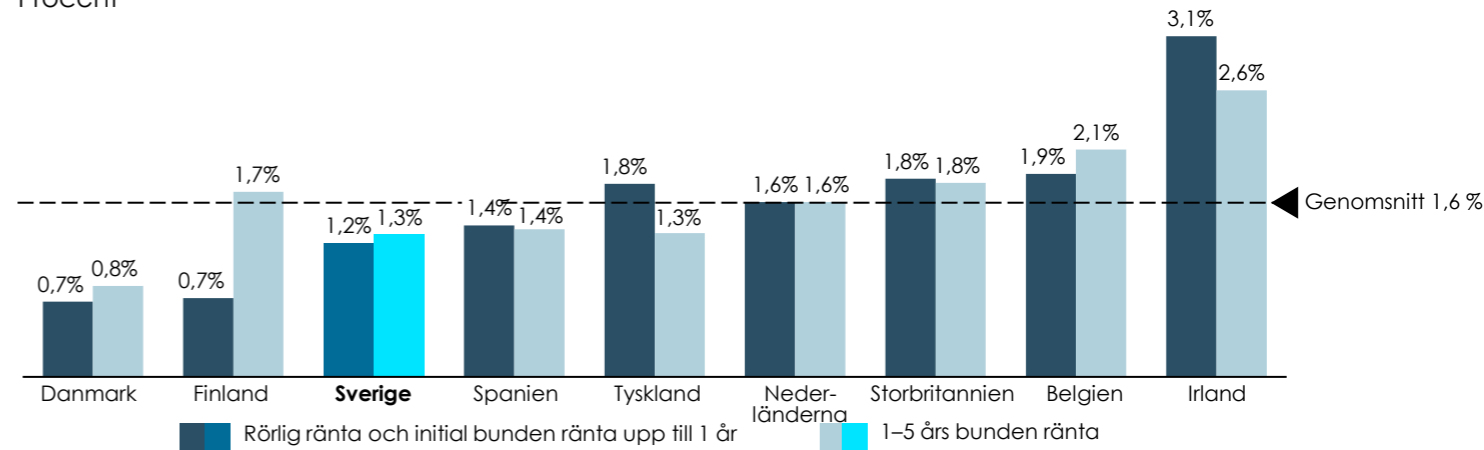
Sverige har länge varit känt för sina låga bolåneräntor jämfört med andra europeiska länder,¹ och endast Danmark har haft lägre rörlig bolåneränta. Under 2021 var det endast Danmark och Finland som hade lägre rörlig bolåneränta än Sverige. Bolåneräntan har därmed under lång tid legat lägre än i länderna i euroområdet.

Ett skifte skedde dock under 2022 när centralbankerna började höja räntorna, vilket markerade ett avsteg från lågräntemiljön. Den svenska centralbanken agerade snabbt i detta läge och låg steget före ECB, som visas på sidan 12. Detta har bidragit till en tidigare höjning av de svenska bankernas rörliga räntor jämfört med i jämförelseländer.² Detta ledde till högre räntor under 2022 i Sverige på 2,7–3,2 procent, se det nedre diagrammet.

Vi konstaterar att på den svenska bolånemarknaden har svenska banker historiskt erbjudit sina kunder konkurrenskraftiga priser, vilket indikerar en sund och konkurrenskraftig marknadsstruktur. De låga räntorna visar att det finns en sund konkurrens inom finanssektorn.

Bolåneräntan i utvalda EU-länder, 2021

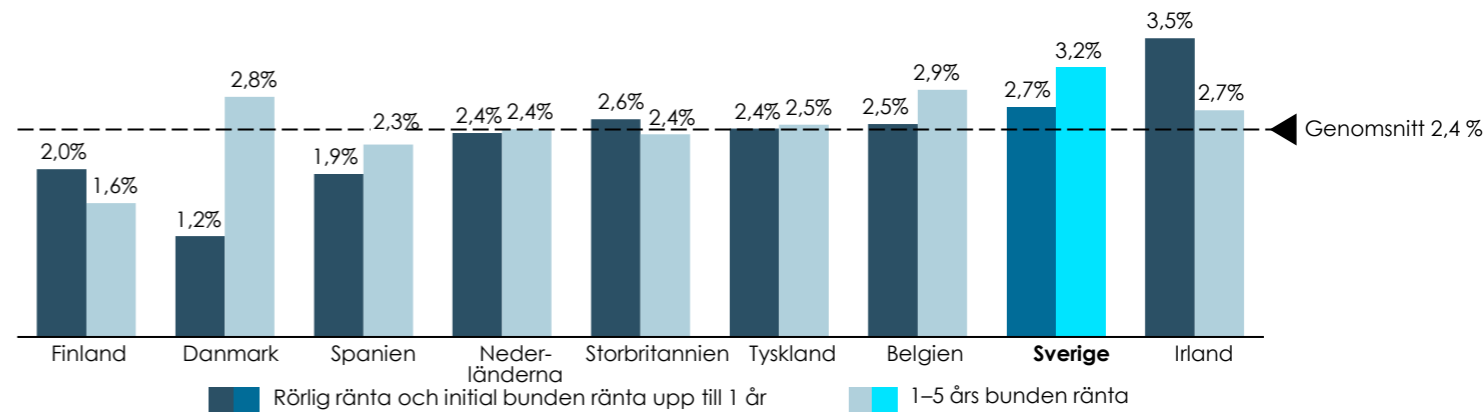
Procent

Not: De allra flesta svenska bostadsägare har lån med rörlig ränta eller lån med kort räntebindningstid
Källa: EMF (2022)

Bolåneräntan i utvalda EU-länder, 2022

Procent

Not: De allra flesta svenska bostadsägare har lån med rörlig ränta eller lån med kort räntebindningstid
Källa: EMF (2022)

1) Se EMF:s kvartalsrapport för de senaste åren. Sverige har flera år i rad haft den lägsta räntan i Europa, efter Danmark. / 2) Se t.ex. OECD ([länk](#)) som visar en höjning av svenska räntor på statsobligationer med kort löptid.

A panoramic view of a city waterfront, likely Stockholm, Sweden. The scene features a row of historic, multi-story buildings with varied architectural styles, including a prominent church spire on the left and a clock tower on the right. In the foreground, several white boats are docked along the water's edge. The sky is overcast and grey. The text '2' is overlaid on the left side of the image.

2

EFFEKTIVITET OCH LÖNSAMHET I DEN SVENSKA BANKSEKTORN ÖVER KONJUNKTURCYKLER

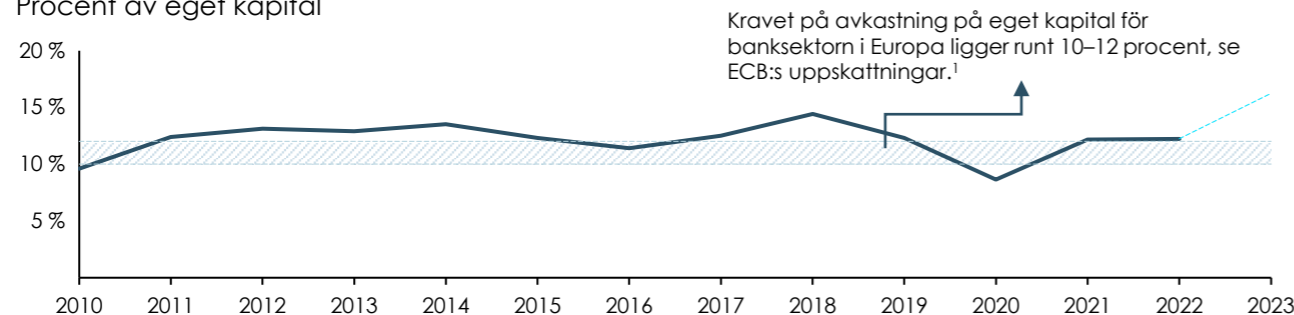
Bankernas lönsamhet varierar över konjunkturcykeln

Lönsamhet kan vara ett relevant mått på konkurrens på en marknad

På marknader med sund konkurrens är vinsterna inte högre än vad investerarna kräver. Detta motsvarar den riskfria räntan plus sektorns givna marknadsriskpremie. Om vinsterna var högre och investerarna kunde uppnå en onormal avkastning under en längre period skulle nya företag komma in på marknaden och erbjuda lägre priser än etablerade företag för att vinna marknadsandelar. Detta skulle ske tills lönsamheten inom sektorn återigen är i linje med avkastningskravet.

Avkastning på eget kapital för svenska banker, 2010–2022

Procent av eget kapital

Not: Den mörkblå linjen bygger på data från årsredovisningar i Thomson Reuters Eikon. Den turkos blå prickade linjen baseras på siffror från de största svenska bankernas kvartalsrapporter och är därmed ännu inte fullständig. Källa: Thomson Reuters Eikon (2023) och rapporter för första kvartalet 2023 för de fyra största bankerna i Sverige.

Inlåningsbeta för europeiska länder, januari 2022 till juli 2023²

	Inlåningsränta januari 2022	Inlåningsränta juli 2023	Höjning av inlåningsräntan	Höjning av styrräntan	Inlåningsbeta
Sverige	0,14	2,03	1,89	3,75	50 %
Euroområdet	0,17	0,92	0,75	4,00	19 %
Belgien	0,04	0,62	0,58	4,00	15 %
Finland	-0,01	0,91	0,92	4,00	23 %
Frankrike	0,45	1,56	1,11	4,00	28 %
Tyskland	0,04	0,79	0,75	4,00	19 %
Nederländerna	0,00	1,10	1,10	4,00	28 %

1) ECB (2021) mäter kostnaden för eget kapital för bankerna i euroområdet och konstaterar, via uppskattningar från nio olika modeller, att avkastningskravet från investerare (som tillhandahåller eget kapital) är cirka 10–12 procent. / 2) Baserat på inlåningsbeta för stora banker från januari 2022 till maj 2023, se ECB (2023b), Financial Times (2023). Den svenska siffran baseras på Riksbankens styrränta (2023) med en räntehöjning på 3,75 procentenheter under perioden och SCB: Finansmarknadsstatistik med en räntehöjning på cirka 1,89 procentenheter. Mellan januari 2022 och juli 2023 var inlåningsbeta för euroområdet 19 procent, för Tyskland 19 procent, Belgien 15 procent, Finland 23 procent, Frankrike 28 procent och Nederländerna 28 procent. Dessa siffror är baserade på inlåningsräntor och styrräntor från ECB. Danmark ingår inte i euroområdet och finns därför inte med.

Banker är procykliska

I allmänhet ökar vinsterna och därmed avkastningen på eget kapital när ekonomin utvecklas positivt och fallissemang och kreditförluster ligger på en låg nivå. I det motsatta fallet minskar vinsterna i perioder med ekonomiska utmaningar, eftersom antalet fallissemang och därmed kreditförlusterna tenderar att öka (t.ex. på grund av lägre priser på tillgångar och högre arbetslöshet).

Slutsatser om huruvida vinster är onormala eller inte bör alltså inte baseras på ett enda eller ett fåtal år, utan på en hel konjunkturcykel. Vid en jämförelse av bankernas lönsamhet i olika länder bör hänsyn tas till konjunkturcykeln, se det övre diagrammet.

Vinsterna för svenska banker ökade i början av 2023

Centralbankerna har nyligen höjt räntorna avsevärt för att bekämpa inflationen, vilket diskuteras i kapitel 1. Bankerna följer efter i sin räntesättning och utlåningsräntorna har därmed höjts under 2022. Samtidigt finns det en viss trögrörlighet i utvecklingen för inlåningsräntorna, men vi förväntar oss att dessa kommer att stiga ytterligare över tid. Trögrörligheten har medfört ökade intäkter för svenska banker – se det övre diagrammet – liksom för banker i andra länder.

De svenska bankerna hade i juli 2023 överfört nära 50 procent av Riksbankens räntehöjning till sina inlåningsräntor (inlåningsbeta), se tabell, vilket är högre än genomsnittet för bankerna i euroområdet som i genomsnitt överförde 19 procent av räntehöjningen till sina inlåningsräntor.² Svenska banker har i genomsnitt höjt sina inlåningsräntor med 1,89 procentenheter sedan början av 2022, medan styrräntan har stigit med 3,75 procentenheter. Den genomsnittliga inlåningsräntan har stigit med cirka 0,75 procentenheter i euroområdet och ECB:s styrränta har höjts med 4,00 procentenheter. Detta tyder på att räntornas trögrörlighet hos svenska banker är lägre än för banker i de flesta andra europeiska länder inklusive Tyskland, Belgien, Finland och Nederländerna.

Den svenska ekonomin är fortsatt stark och befinner sig alltså inte i en lågkonjunktur under den studerade perioden. Högre ekonomisk aktivitet har därmed lett till ökad lönsamhet för bankerna. Bankerna förväntas dock se högre kreditförluster jämfört med de låga förlustnivåerna under de senaste åren.

Sverige har ett effektivt utlåningssystem med låga kreditförluster

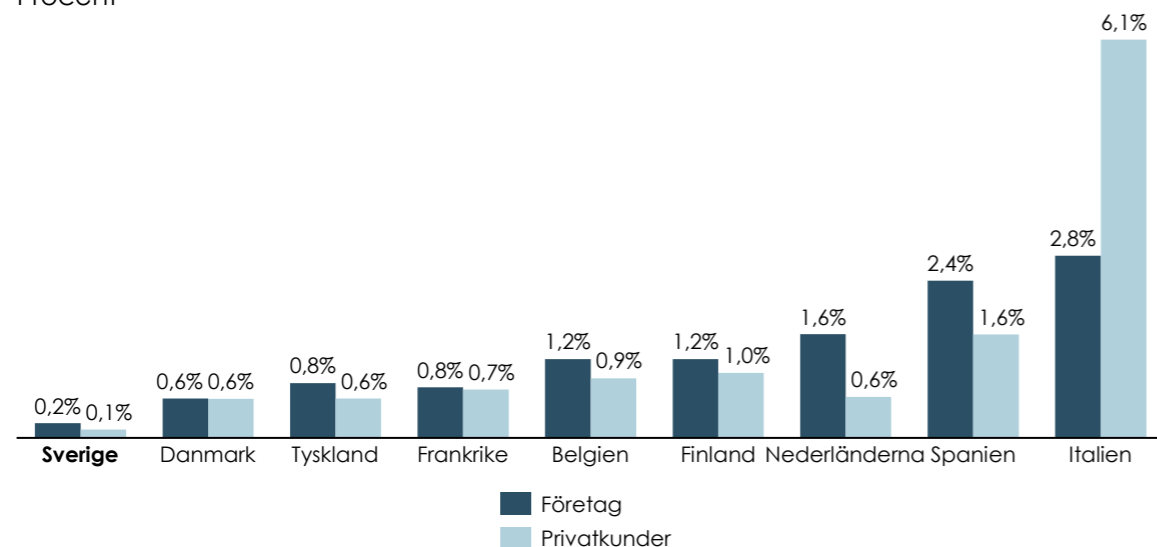
Resultaten från kapitel 1 visar att svenska banker är kostnadseffektiva. Låga fallissemangs- och kreditförlustnivåer är också tecken på ett effektivt banksystem.

Banker i Sverige¹ har låga fallissemangsnivåer på lån till både företags- och privatkunder (varav majoriteten är bolån) – 0,2 procent respektive 0,1 procent i genomsnitt per år under perioden 2017–2022. Detta är den lägsta nivån bland jämförelseländerna, se diagrammet nedan.

Den låga fallissemangsnivån kvarstod även under covid-19-krisen, då banker i många länder – inte minst i Sydeuropa – upplevde större kreditförluster. Stigande bostadspriser i Sverige under de senaste 15 åren bidrar dock också till de låga fallissemangsnivåerna, då den underliggande tillgången inte förlorat i värde.

Genomsnittlig fallissemangsnivå för företags- och privatkunder, 2017–2022

Procent

Not: Värdena som visas är genomsnitt för fallissemangsnivån för tidsperioden. Uppgifterna kommer från EBA:s Transparency Exercise och omfattar Kommuninvest, Länsförsäkringar Bank AB, SBAB Bank, Skandinaviska Enskilda Banken, Svenska Handelsbanken och Swedbank för Sverige.
Källa: EBA Risk Dashboards (2017–2022).

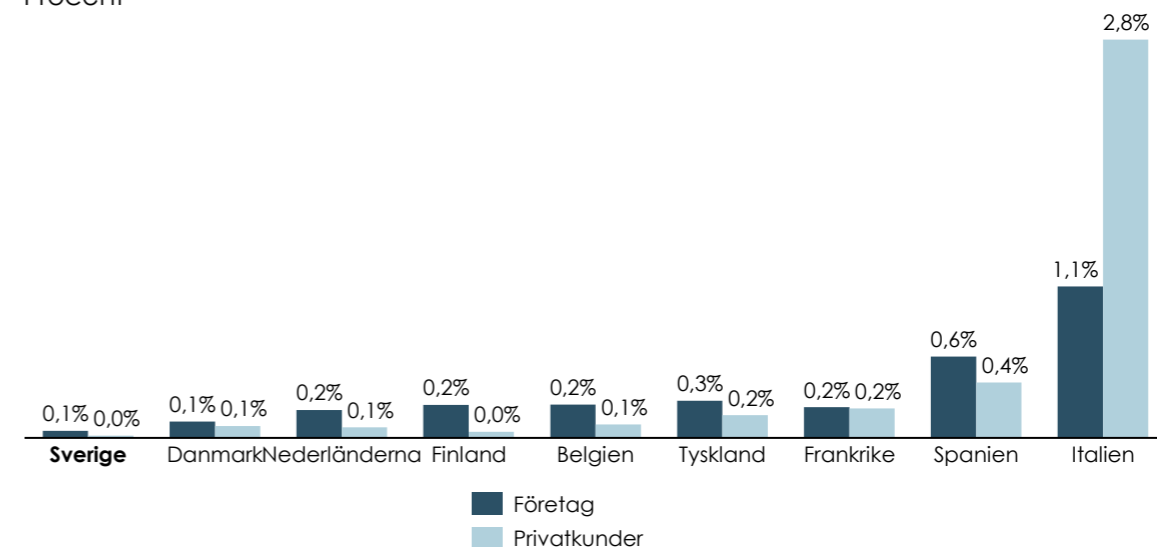
Svenska banker har låga kreditförluster på både företags- och privatlån. Under perioden 2017–2022 låg de årliga kreditförlustnivåerna för svenska banker nära noll – lägst bland jämförelseländerna, se diagrammet nedan.

De låga kreditförlustnivåerna är en indikation på ett effektivt och säkert system som kan göra korrekta bedömningar av värdet på t.ex. de fastigheter som ligger bakom bolån under en konjunkturcykel. Samtidigt är det en konsekvens av att Sverige har ett effektivt rättssystem, och att utmätning och försäljning av pantsatt egendom kan genomföras snabbt och enkelt, vilket säkerställer låga kreditförluster för bankerna även vid fallissemang.

Vi förväntar oss dock att kreditförlusterna kommer att öka under den kommande perioden, på grund av stigande räntor och därmed högre finansieringskostnader för svenska låntagare.² Högre räntor kommer också att påverka bostadsmarknaden, där priserna kan förväntas sjunka, allt annat lika.

Genomsnittliga kreditförluster för företags- och privatkunder, 2017–2022

Procent

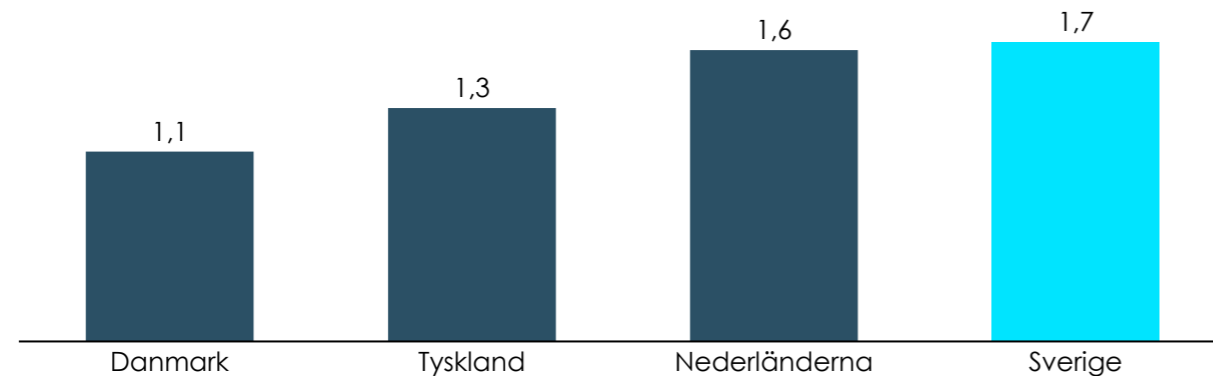
Not: De värden som visas är produkten av det vägda genomsnittet för fallissemangsnivån och det vägda genomsnittet för förlustnivån för tidsperioden. Förlustnivåer för Finland saknas för kvartalen 2019 Q3, 2021 Q3 och 2022 Q1.
Källa: EBA Risk Dashboards (2017–2022).

1) Banker som analyserats är Kommuninvest, Länsförsäkringar Bank, SBAB, SEB, Svenska Handelsbanken och Swedbank. 2) I Sverige har nästan 90 procent av alla bostadsägare bolån med rörlig ränta eller ränta bunden i mindre än fem år. Det innebär att de flesta bostadsägare kommer att påverkas av de stigande räntorna i närtid.

Det svenska banksystemet erbjuder kredit – också i kristider – till en något högre kostnad än i Nederländerna, Tyskland och Danmark

Ränteskillnad mellan statsobligationer och bolån

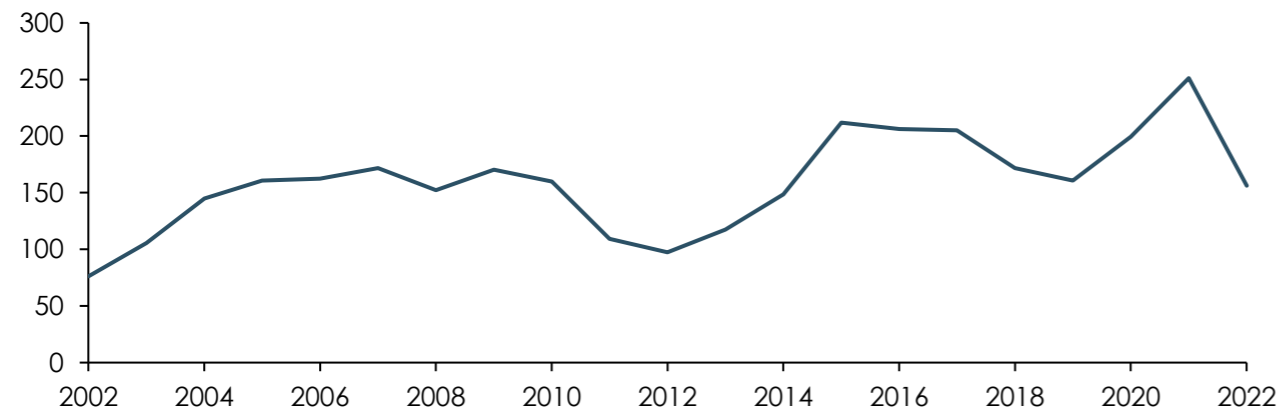
Procentenheter, absolut genomsnitt, 2005–2021

Not: I diagrammet visas den genomsnittliga absoluta ränteskillnaden mellan statsobligationer med en kort löptid på tre månader och den kortsiktiga bolåneräntan för Danmark och Sverige, och 10-åriga statsobligationsräntor och 10-åriga bolåneräntor för Tyskland och Nederländerna, på grund av skillnader i de bolån som erbjuds.
Källa: Copenhagen Economics baserat på OECD (2023) och European Mortgage Federation (2022)

Utveckling för bolånestocken i Sverige, 2001–2022

Förändringar i bolånestocken jämfört med föregående år, miljarder SEK

Källa: Copenhagen Economics baserat på SCB, "Utlåning, Sverige, Säkerhet bostad, Hushåll"

Marknaden för säkerställda obligationer är en viktig del av kreditsystemet – och en låg ränteskillnad mellan bolån och statsobligationer tyder på ett effektivt och billigt bolånesystem.

Den svenska ränteskillnaden var i genomsnitt 1,7 procentenheter under perioden 2005–2021, se det övre diagrammet. Det innebär att svenska bostadsägare i genomsnitt kan låna pengar till en ränta som är 1,7 procentenheter högre än vad svenska staten betalar för att låna pengar. Ränteskillnaden är ett uttryck för ett effektivt utlåningssystem med så hög likviditet för säkerställda obligationer att den är jämförbar med likviditeten för svenska statsobligationer – på grund av investerarnas höga förtroende. En annan förklaringsfaktor till den låga ränteskillnaden är de låga kreditförlusterna inom den svenska banksektorn, vilket bidrar till att bostadsägarnas finansieringskostnader är relativt låga.

Ränteskillnaden mellan svenska bolån och statsobligationer har dock i genomsnitt varit 0,1–0,6 procentenheter högre i Sverige än i Danmark, Tyskland och Nederländerna under perioden 2005–2021. Den svenska ränteskillnaden är fortfarande lägre än ränteskillnaden i många andra europeiska länder.¹

I en lågkonjunktur är det viktigt att bankerna är tillräckligt starka för att kunna fortsätta finansiera investeringar för företag och hushåll. Om de inte är det riskerar ekonomin att hamna i en nedåtgående spiral med lägre priser på tillgångar och mer restriktiv utlåning. Det svenska banksystemet erbjuder bolån under hela konjunkturcykeln och bidrar därmed till makroekonomisk stabilitet i Sverige. I efterdyningarna av finanskrisen (2010–2014) växte bolånestocken i Sverige fortsatt med cirka 80–150 miljarder kronor per år, se det nedre diagrammet. Detta visar att nya lån som beviljades var större än amorteringarna.

1) Copenhagen Economics baserat på OECD (2023) och European Mortgage Federation (2022)

Skillnaderna i bankernas lönsamhet mellan olika länder beror på makroekonomiska skillnader

En långdragen period med ovanligt höga vinster kan vara ett tecken på svag konkurrens. Under perioden 2019–2022 hade svenska banker en avkastning på eget kapital på cirka 11 procent, vilket innebär att Sverige, tillsammans med Norge, genererar högst avkastning i Europa, se det övre diagrammet.

Internationella lönsamhetsjämförelser påverkas dock i hög grad av skillnader i konjunktursituationerna i olika länder i Europa: Här ligger Sverige i topp med t.ex. en stark bostadsmarknad och låga kreditförluster.

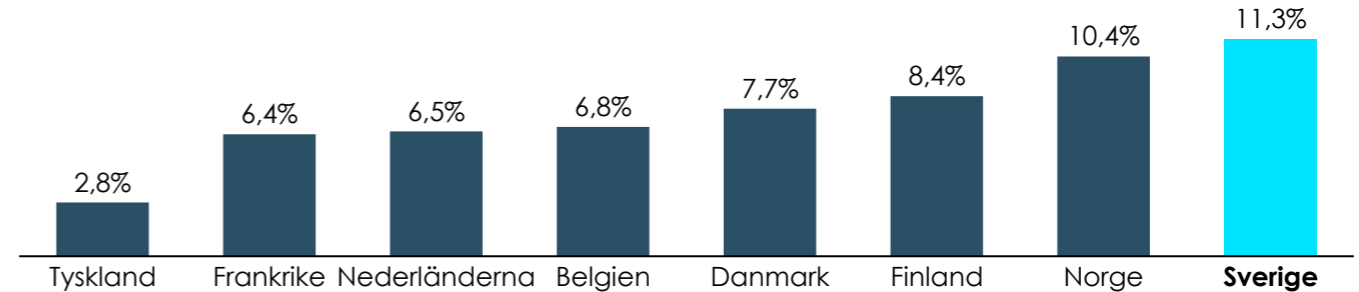
Samtidigt kämpar bankerna i södra Europa fortfarande med höga fallissemangsnivåer och motsvarande stora kreditförluster – dvs. Italien och Spanien har betydligt större kreditförluster än övriga jämförelseländer som visas på de föregående sidorna. Tyskland, Frankrike och Nederländerna hade också höga nedskrivningsnivåer under perioden, vilket sänker aktieägarnas avkastning.

Sverige har en stark arbetsmarknad med låg arbetslöshet och hörde inte till de länder som drabbades hårdast av covid-19-krisen. Dessutom har Sverige generellt sett haft en lång period med låga räntor och stark makroekonomisk utveckling.

De flesta större europeiska banker förväntas få ett högre räntenetto under 2023 än under 2022, se det nedre diagrammet. Detta kan bero på en generell fördröjningseffekt för ränteförändringarna för olika europeiska banker. Medan många av de större europeiska bankerna också räknar med ett stigande räntenetto under 2024 väntas räntenettet för de största svenska bankerna ligga kvar på samma nivå eller bli lägre än för 2023.

Avkastning på eget kapital, 2019–2022

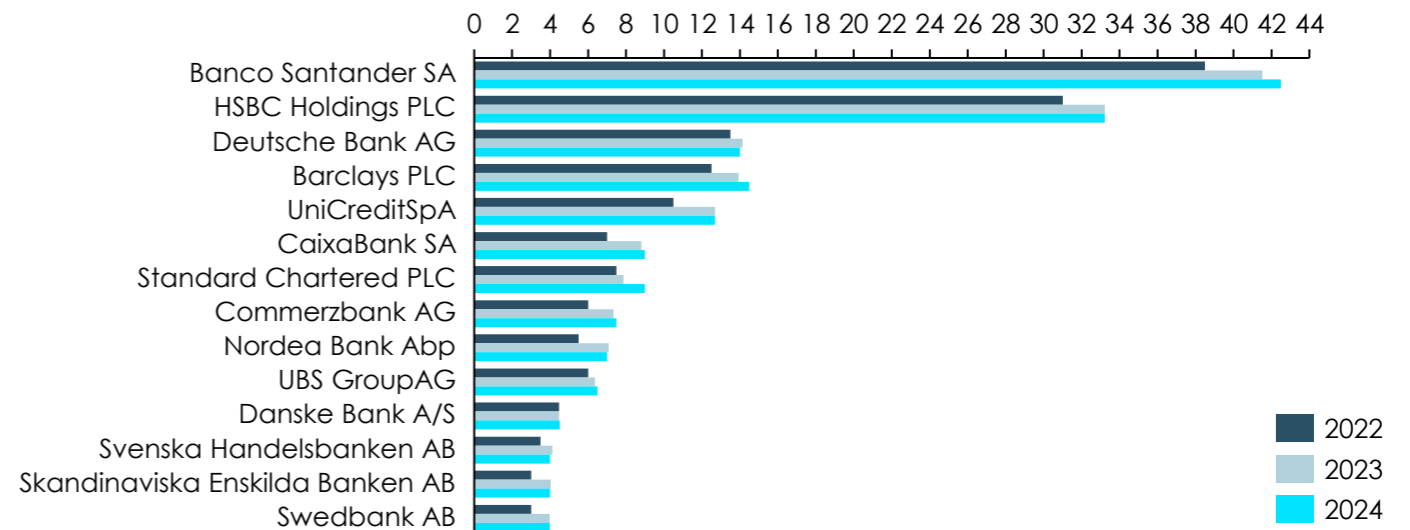
Nettoresultat i procent av eget kapital

Källa: Thomson Reuters Eikon (2023)

Uppskattningar av räntenettet för några av Europas största banker

Miljarder EUR

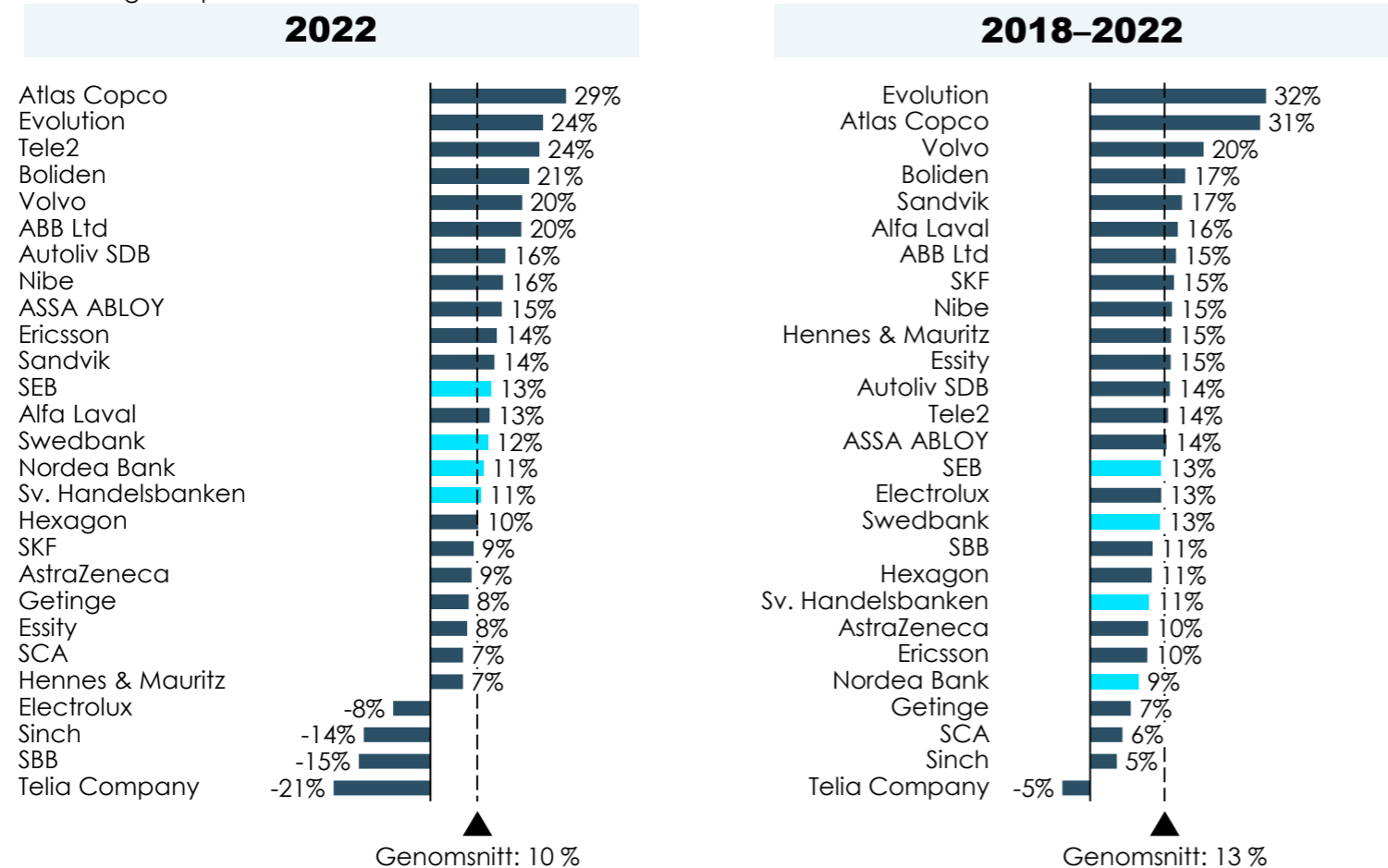

Källa: S&P Global (2023)

Avkastningen på eget kapital i svenska banker är lägre än genomsnittet för de 27 största svenska företagen

Avkastning på eget kapital för de 27 största börsnoterade bolagen i Sverige, 2022 och genomsnitt för 2018–2022

Procent av eget kapital

Not: Kinnevik och Investor ingår inte i siffran då deras resultat främst drivs av aktieinvesteringar.
Källa: Dagens Industri (2023), "OMX Stockholm Large Cap"

Sammanlagt ligger avkastningen på eget kapital¹ för svenska banker nära genomsnittet för andra stora börsnoterade bolag i Sverige inom olika sektorer.

Under 2022 var den genomsnittliga avkastningen på eget kapital för de 27 största svenska börsbolagen 10 procent. Som jämförelse låg avkastningen på eget kapital för de fyra största svenska bankerna i intervallet 11–13 procent, det vill säga något högre, se diagrammet. För perioden 2018–2022 var de fyra bankernas avkastning något lägre än genomsnittet.

1) Avkastningen på eget kapital påverkas av den rådande affärsmiljön för de olika företagen, vilket varierar från år till år. Dessutom är företagens riskprofiler en viktig bakomliggande faktor för investerarnas avkastning på eget kapital.

Källförteckning

- Claessens och Laeven (2004): "What drives bank competition? Some international evidence". *Journal of Money, credit, and Banking*, 36(3), 563-583.
- Copenhagen Economics (2019), "Competition in the Swedish banking sector".
- Dagens Industri (2023): "OMX Stockholm Large Cap".
- European Banking Authority (2023): "EBA Risk Dashboard", see [LINK](#).
- ECB (2007): "A new approach to measuring competition in the loan markets of the euro area".
- ECB (2021): "Measuring the cost of equity of euro area banks".
- ECB (2023a): "FM - Financial markets data (not related to Foreign Exchange)", see [LINK](#).
- ECB (2023b): "MFI interest rates on new euro-denominated loans to euro area non-financial corporations", see [LINK](#).
- EU-kommissionen (2022): "Flash Eurobarometer FL509 : Retail Financial Services and Products (v1.00)", see [LINK](#).
- European Mortgage Federation (2022): "Quarterly Review of European Mortgage Markets Q4 2022".
- Financial Times (2023): "UK banks lead global rivals in passing on interest rate benefits to savers": see [LINK](#).
- OECD (2020): "Financing SMEs and Entrepreneurs: An OECD Scoreboard. SME & Entrepreneurship Division". Retrieved June 8, 2023, see [LINK](#).
- OECD (2023): "Housing prices (indicator)". DOI: 10.1787/63008438-en. Retrieved on June 21, 2023, see [LINK](#).
- Riksbanken (2023): "Policy rate, deposit and lending rate", see [LINK](#).
- S&P Global (2023): "European banks set to enjoy higher lending income in 2023, 2024", see [LINK](#).
- Statistics Sweden (2023): "Monetary Financial Institutions (MFI), assets and liabilities by MFI, item and currency. Monthly 1998M01 - 2023M04". Retrieved June 10, 2023, see [LINK](#).

FÖRFATTARE:

Henrik Ballebye Okholm
Morten May Hansen
Astrid Leth Nielsen
Manohar Gannavarapu

Managing Partner
Senior Economist
Economist
Analyst

Copenhagen Economics
Langebrogade 3C
DK-1411 Copenhagen K

www.copenhageneconomics.com